

Målnummer: Ö2697-10 **Avdelning:** 1

Domsnummer:

Avgörandedatum: 2012-11-08

Rubrik: I ett utmätningsmål gör ett ombud gällande att han har rätt före utmätningsborgenärerna till influtna medel avseende rättegångskostnad som hade betalats in i utmätningsärendet av hans klients motparter. Rättegångsfullmakt för motpartsombudet har inte ansetts ge behörighet att ta emot underrättelse om förvärv av fordran på rättegångskostnaden. Ombudet har inte heller ansetts ha rätt till medlen på grund av direktkravsrätt.

Lagrum:

- 12 kap. 14 § rättegångsbalken (1942:740)
- 31 § första stycket lagen (1936:81) om skuldebrev

Rättsfall:

- NJA 1996 s. 400
- NJA 1997 s. 44
- NJA 2000 s. 48
- NJA 2001 s. 711
- NJA 2005 s. 871

REFERAT

Till betalning av A.K:s skulder till staten och två enskilda borgenärer utmätte Kronofogdemyndigheten den 17 november 2008 171 670 kr jämte ränta som inestod hos myndigheten för A.K:s räkning.

Malmö tingsrätt

A.K. genom sitt ombud T.B. överklagade Kronofogdemyndighetens beslut i Malmö tingsrätt och yrkade att utmätningsbeslutet skulle upphävas samt att influtna medel jämte ränta skulle redovisas till T.B.

A.K. och T.B. anförde följande. T.B. har företrätt A.K. i en tvist vid Helsingborgs tingsrätt. I domen har motparterna förelagts att utge ersättning för A.K:s rättegångskostnader. Efter att T.B. ansökt om verkställighet har motparterna betalat in detta belopp till Kronofogdemyndigheten. Beloppet utgör alltså den av T.B. yrkade ersättningen såsom ombud i målet. Kronofogdemyndigheten har tillställts en fullmakt för T.B. enligt vilken han bl.a. äger uppbära och kvittera A.K:s tillkommande medel och handlingar. Någon korrespondens i ärendet eller redovisning av influtna medel har inte skett från Kronofogdemyndigheten. Inom ramen för T.B:s uppdrag som advokat och den utfärdade fullmakten har han rättighet och skyldighet att inkassera den fordran som uppkommit genom domslutet och motparterna har kunnat med befriande verkan erlagga betalning till honom. Vad avser rättsförhållandet mellan T.B. och A.K. innebär uppdraget för T.B. en redovisningsskyldighet för influtna medel efter sedvanliga regler för sysslomannaskap och advokatsamfundets regelsystem. T.B:s ansökan om verkställighet innebär inte att de medel som inflyter omedelbart tillkommer A.K. eller kommer i dennes besittning utan denne har enbart en redovisningsfordran på honom. Intill dess redovisning sker av T.B. finns influtna medel i T.B:s besittning och kan inte utan vidare utmätas. En syssloman och sålunda även en advokat inom ramen för advokatsamfundets regelsystem äger alltid kvitta arvode och kostnader mot ett indrivet belopp. Förevarande fall är renodlat såtillvida att T.B. har tillkommande fordran å A.K. som enligt tingsrättens dom uppgår till det belopp som betalats in till

Kronofogdemyndigheten. Det torde även i övrigt sedan gammalt vara en erkänd rättsgrundsats att advokaters arvoden inte tas i anspråk för klienters skulder i övrigt.

I yttrande till tingsrätten har klagandena tillagt i huvudsak följande. I första hand görs gällande att den fordran på rättegångskostnader som funnits överlåtits på T.B. och utgör således inte A.K:s egendom. Eftersom okänd och osäker betalningsförmåga rådde hos såväl A.K. som motparterna i tvisten träffades överenskommelse om att T.B. som säkerhet skulle erhålla pantbrev i den fastighet som ägdes av A.K:s dåvarande sambo. I denna överenskommelse ligger sålunda en överlåtelse av rätten till rättegångskostnader i den mån motparterna skulle bli betalningsskyldiga för sådana. Även om detta inte skulle vara att betrakta som en överlåtelse måste det i vart fall utgöra en pantsättning av den aktuella fordran. T.B. har även varit i direkt kontakt med motpartens ombud för att utkräva betalning. Han har därvid särskilt uppgett att fordran på rättegångskostnaderna efter överlåtelse tillkom honom och att betalning därför skulle ske till honom. Det måste vara fullt tillräckligt för att uppnå sakrättsligt skydd att motpartens advokat i egenskap av ombud för dem underrättats om överlåtelsen. - I andra hand görs gällande att T.B:s uppdrag som advokat omfattas av det regelsystem som gäller för sysslomannauppdrag. Uppdraget har inneburit rätt att lyfta och tillgodogöra sig de utdömda rättegångskostnaderna, vilket T.B. gjort genom att han för egen del ansökt om verkställighet av domen. I ansökan om verkställighet har T.B. för enkelhetens skull och omedveten om att det fanns andra fordringar legitimerat sig med den fullmakt han innehaft för A.K. i tvisten. - För det fall betalning hade skett direkt till T.B. hade det erhållna beloppet i princip utgjort redovisningsmedel som skulle ha hållits avskilda och vilka tveklöst omfattats av separationsrätt i förhållande till A.K:s borgenärer. I dessa redovisningsmedel har T.B. tveklöst haft rätt till kvittning för sin fordran till motsvarande belopp. Utmätning kan inte ske för en utestående fordran på tredje man inom redovisningsuppdraget eller för faktiskt influtna medel intill dess redovisning sker, i vart fall inte utan hänsynstagande till sysslomannens rätt till ersättning för arvode och kostnader för sysslomannaskapet för vilket kvittningsrätt föreligger.

Tingsrätten (rådmannen Ann-Louise Roos) anförde i beslut den 8 januari 2009:

T.B. har i ansökan om verkställighet angett A.K. som sökande borgenär och sig själv som ombud. T.B. har inte i sitt överklagande av utmätningens beslutet nämnt något om att A.K:s fordran skulle ha överlåtits till honom före utmätningen. T.B. har således först i skrift till tingsrätten den 10 december 2008 anfört att fordringen överlåtits och därvid åberopat en odaterad handling benämnd Bekräftelse av överlåtelse och ett brev, daterat den 8 december 2008, från advokaten C.S. I bekräftelsen anges att A.K. "till T.B. överlåtitt rätten till de rättegångskostnader för vilka Z.C. och C.K. kan bli betalningsskyldiga i vid Helsingborgs tingsrätts anhängiga målet T 2402-05 mot mig". Enligt bekräftelsen skedde överlåtelsen den 6 juni 2007 samtidigt som säkerhet för T.B:s rätt till betalning lämnats genom M.K:s pantförskrivning av pantbrev i fastighet. I brevet den 8 december 2008 har C.S. uttryckt att han vill minnas att T.B. vid ett telefonsamtal, kort tid efter tingsrättens dom, uppgett att rätten till utdömda rättegångskostnader var överlåtten på T.B. och att betalning kunde ske till något av dennes konton. C.S. har vidare skrivit att hans assistent uppgett för huvudmännen att betalning av rättegångskostnaderna lämpligen borde ske till T.B:s klientmedelskonto och/eller annat angivet konto.

Genom vad som framkommit i ärendet kan T.B. inte anses ha visat att han genom en sakrättsligt giltig överlåtelse förvärvat den fordran som nu blivit föremål för utmätning eller att han haft panträtt i fordringen.

Inte heller vad T.B. i övrigt anfört utgör skäl för att bifalla överklagandet.

Överklagandet lämnas således utan bifall.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

T.B. överklagade i Hovrätten över Skåne och Blekinge och yrkade att hovrätten skulle upphäva utmättningsbeslutet och förklara att influtna medel i utmättningsärendet skulle redovisas till honom.

Skatteverket yrkade att hovrätten skulle avslå överklagandet. De två enskilda borgenärerna förklarade sig inte ha något att anföra.

Hovrätten (hovrättslagmannen Lars Göran Abelson, hovrättsrådet Marianne Lejman och tf. hovrättsassessorn Emma Regnér, referent) anförde i beslut den 17 maj 2010:

Skäl för beslutet

Bakgrund

T.B. har biträtt A.K. i en tvist vid Helsingborgs tingsrätt. I en av tingsrätten meddelad dom har A.K. tillerkänts ersättning för rättegångskostnader avseende T.B:s biträde. T.B. har sedan i angiven egenskap av ombud för A.K. ansökt om verkställighet av domen i den aktuella delen, och A.K:s motparter har betalat utdömt belopp till Kronofogdemyndigheten. Därefter har det hos Kronofogdemyndigheten inestående beloppet utmätts för A.K:s skulder. Det är denna utmätning som T.B. har överklagat och som hovrätten har att pröva.

Den 23 mars 2009 beslutade hovrätten att inte meddela prövningstillstånd. HD har den 26 november 2009 meddelat tillstånd till målets prövning i hovrätten på grund av att frågan om s.k. direktkravs rätt är av prejudikatintresse.

Parternas talan i hovrätten

T.B.

T.B. har till stöd för sitt överklagande anfört följande grunder. Han har rätt till det utmätta beloppet framför utmättningsborgenärerna eftersom sakrättsligt giltigt skydd för den omtvistade fordringen har uppkommit genom att den överlåtit till honom och eftersom gäldenärerna underlåtit att överlåta till honom deras ombud. I andra hand gör han gällande att han i egenskap av rättegångsombud i det mål där fordran uppkommit har haft direktkravs rätt gentemot gäldenärerna. Som en ytterligare grund åberopar han att han har haft rätt till kvittning för sin fordran till motsvarande belopp.

T.B. har vidare utvecklat sin talan enligt följande.

Ett sakrättsligt skydd för den i målet omtvistade fordringen har uppkommit genom att den överlåtit på T.B. och att gäldenärerna, Z.C. och C.K., genom sitt ombud underrättats om denna överlåtelse. I samband med att T.B. åtog sig uppdraget att företräda A.K. träffades en överenskommelse om att han skulle erhålla pantbrev i den fastighet som ägdes av A.K:s dåvarande sambo. Bakgrunden till detta var en okänd och osäker betalningsförmåga hos såväl A.K. som dennes motparter. I denna överenskommelse ligger en överlåtelse av rätten till rättegångskostnader i den mån motparterna skulle bli betalningsskyldiga för sådana. Efter det att tingsrätten meddelade dom i målet kontaktade T.B. motparternas ombud, advokaten C.S., och utkrävde betalning i enlighet med tingsrättens beslut i frågan. Han uppgav för C.S. att fordran på rättegångskostnaderna, enligt den tidigare överlåtelser, tillkom honom och att betalningen därför också skulle ske till honom. Motpartsombudet, som hade sedanvalig rättegångsfullmakt omfattande behörighet att företräda sina huvudmän i alla avseenden och sålunda även att motta en sådan underrättelse, vidarebefordrade denna information till sina huvudmän. För att uppnå sakrättsligt skydd måste det vara tillräckligt att motpartsombudet underrättat sina huvudmän om överlåtelser.

Vidare har T.B. haft direktkravs rätt gentemot sin huvudmans gäldenärer. Det

finns i praktiken olika fall där en borgenärs anspråk är så nära kopplat till gäldenärens fordran hos sin egen gäldenär att det måste vara befogat att låta borgenärens anspråk komma honom till godo. Särskilt gäller detta sådana fall där det föreligger en identitet mellan borgenärens fordran mot gäldenären och gäldenärens fordran mot den bakomliggande gäldenären. Ett typfall måste vara en advokats fordran på sin klient för biträde i ett mål, vilket motparten förlorat och där motparten samtidigt förpliktats att utge ersättning för de rättegångskostnader som advokaten begärt som ersättning för sitt arbete i målet. Det borde vara rimligt och önskvärt att i praxis införa en ordning om direktkravs rätt i sådana lägen.

Slutligen omfattas T.B:s uppdrag som advokat av det regelsystem som gäller för syssломannauppdrag. Uppdraget har inneburit rätt att lyfta och tillgodogöra sig den utdömda ersättningen för rättegångskostnader, vilket T.B. gjort genom att han för egen del ansökt om verkställighet av domen. I ansökningen om verkställighet har T.B., för enkelhetens skull och omedveten om att det fanns andra fordringar, legitimerat sig med den fullmakt han innehaft för A.K. i tvisten. För det fall betalning hade skett direkt till T.B. hade det erhållna beloppet i princip utgjort redovisningsmedel som skulle ha hållits avskilda och vilka tveklöst omfattats av separationsrätt i förhållande till A.K:s borgenärer. I dessa redovisningsmedel skulle T.B. ha haft rätt till kvittning för sin fordran till motsvarande belopp. Utmätning kan inte ske för en utomstående fordran till tredje man inom redovisningsuppdraget eller för faktiskt influerade medel intill dess redovisning sker, i vart fall inte utan hänsynstagande till syssломannens rätt till ersättning för arvode och kostnader för syssломannauppdraget, för vilket kvittningsrätt föreligger.

T.B. har som bevisning åberopat ett vittnesintyg av advokaten C.S.

Skatteverket

Skatteverket har till stöd för att överklagandet ska avslås anfört bl.a. följande.

Att en överlåtelse över huvud taget kommit till stånd kan ifrågasättas med hänsyn till att T.B. för A.K:s räkning och under åberopande av dennes fordringsrätt ansökt om verkställighet mot A.K:s motparter i stället för att, som en följd av den påstådda överlåtelsen, i eget namn kräva dem på betalning.

Även om det skulle anses styrkt att en överlåtelse skett krävs det för sakrättsligt skydd, i analogi med vad som anges i 31 § skuldebrevslagen, att gäldenärerna underrättats (denuntierats) om överlåtelsen. För detta krävs en underrättelse som tydligt markerar att A.K:s fordran överlåtits till T.B. och som gjorts tillgänglig för motparterna. Någon sådan underrättelse har, enligt vad som visats, inte förekommit. Det förhållandet att motparternas ombud, enligt vad han vill minnas, underrättats om överlåtelsen och att hans assistent senare uppgett för A.K:s motparter att betalning lämpligen borde ske till T.B:s klientmedelskonto eller motsvarande kan inte anses innefatta en sådan tydlig underrättelse till gäldenären som krävs för att en verksam denuntiation ska föreligga. Ingenting talar för att A.K:s motparter bort förstå att fordringen överlåtits till T.B. I stället har de sedermera ställts inför en ansökan om verkställighet där A.K. angetts som fordringsägare. Därmed har A.K:s motparter inte haft anledning att göra en annan bedömning än att de med befriande verkan kunnat göra en inbetalning till Kronofogdemyndigheten i enlighet med det anspråk som riktats mot dem.

Utmärkande för en direktkravs rätt är bl.a. att den är skyddad mot mellanliggande gäldenär (dvs. i förevarande fall A.K:s) övriga borgenärer. I praxis har i några fall (NJA 1996 s. 400 och NJA 2000 s. 48) ansetts föreligga direktkravs rätt för ett ombud gentemot klientens gäldenär (ett försäkringsbolag), men då på grund av att det kontraktsförhållande som gällt mellan klienten och dennes gäldenär ansetts utgöra ett avtal även till förmån för ombudet (s.k. fingerat tredjemansavtal). Ett starkt skäl till denna praxis är att försäkringsbolaget inte är skyldigt att betala ut ersättning till

försäkringstagaren om inte denne kan visa att han betalat ombudet. Utan en självständig rätt för ombudet skulle försäkringsbolaget vid försäkringstagarens konkurs ofta kunna undgå att utge ersättning. I det nu aktuella fallet är fråga om en av en tingsrätt utdömd förpliktelse för A.K:s motparter att ersätta denne för rättegångskostnader som uppkommit i tvisten. Även om i förevarande fall det utdömda beloppet i sin helhet avsett ersättning för ombudskostnader måste beaktas att fordran uppkommit först genom tingsrättens avgörande och kunnat göras gällande helt självständigt, oberoende av i vad mån A.K. betalat T.B. för dennes fordran. Omvänt har A.K:s motparter kunnat betala till A.K. med befriande verkan, oberoende av eventuell vetskap om dennes oförmåga att i sin tur betala T.B. I ett sådant läge finns det enligt Skatteverkets mening ingen grund för att tillerkänna T.B. en direktkravsrätt gentemot A.K:s motparter. En sådan rätt skulle omkullkasta den ordning som legat till grund bl.a. för utgången i NJA 2005 s. 871 och som innebär att ombudet, för att tillförsäkras skydd gentemot klientens övriga borgenärer, har att tillse att det finns en denuntierad överlåtelse eller pantförskrivning av rättegångskostnadsfordringen.

Skatteverket kan inte heller se någon grund till att medlen hos Kronofogdemyndigheten skulle kunna behandlas som av T.B. innehavda redovisningsmedel.

Hovrättens bedömning

Hovrätten prövar först frågan om direktkravsrätt.

Uttryckligt lagstöd för att ett ombud har rätt till sin huvudmans fordran på ersättning för rättegångskostnader framför huvudmannens borgenärer saknas i svensk rätt. Det finns inte heller någon rättspraxis på området som ger ombudet sådan s.k. direktkravsrätt. Utgångspunkten för fall där den bakre gäldenären förbundit sig att utge prestation motsvarande tredje mans anspråk torde vara att tredje man saknar rätt till direktkrav (se Zackariasson, Direktkrav, Uppsala 1999).

HD har i rättsfallen NJA 1996 s. 400 och NJA 2000 s. 48 ansett att ett juridiskt biträde har haft rätt att, med förbigående av sin uppdragsgivare, ta uppdragsgivarens rättsskyddsförsäkring i anspråk. HD har i dessa fall fört ett resonemang kring att det finns en fast praxis som går ut på att försäkringsbolagen i rättsskyddsärenden betalar ut ersättning för ombudskostnader till ombudet och inte till försäkringstagaren och att denna branschsedvänja får anses utgöra en del av avtalsinnehållet i avtalen om rättsskyddsförsäkring.

När det emellertid gäller frågan om direktkravsrätt på ett mer generellt plan och alltså på områden utanför rättsskyddsförsäkringar är enligt hovrättens mening situationen en annan. Någon branschsedvänja som innebär att en förlorande part, som förpliktats av en domstol att utge ersättning för motpartens rättegångskostnader, kan eller ska betala ersättningen direkt till motpartens ombud kan inte sägas förekomma, även om det måhända inte är ovanligt att så sker. Det bör i sammanhanget noteras att T.B. själv inte synes ha ansett sig ha sådan direkt rätt till rättegångskostnadsersättningen, eftersom han har ansökt om verkställighet i sin huvudmans namn. Inte heller har HD i rättsfallet NJA 2005 s. 871 antytt att en sådan praxis skulle finnas eller att det skulle föreligga andra skäl för att tillerkänna ett ombud någon direktkravsrätt.

Frågan är då om det ändå kan finnas skäl att överväga att i praxis nu öppna möjligheten för en sådan ordning. Den omständigheten att det i fall av det slag som är aktuellt i detta mål finns ett klart samband mellan borgenärens fordran på gäldenären och gäldenärens fordran mot den bakomliggande gäldenären får anses i någon mån tala till förmån för en sådan lösning. En väsentlig frågeställning som uppkommer är emellertid hur en sådan rätt skulle närmare avgränsas. Redan de gränsdragningsproblem som här skulle uppkomma talar mot att införa en ordning av diskuterat slag. Vidare måste den rättsliga regleringen ges sådan innebörd att det inte kan uppkomma någon tvekan om

till vem som den bakomliggande gäldenären kan betala med befriande verkan och till vem sådan betalning inte kan ske. Som Skatteverket anført har fordringen i fall som det förevarande uppkommit först genom domstolens avgörande och den har kunnat göras gällande helt självständigt. Således kan - som rättsläget är i dag - de bakomliggande gäldenärerna, oberoende av eventuell vetskap om gäldenärens betalningsförmåga, med befriande verkan betala sin skuld till gäldenären. En ändring av denna nu bestående ordning kan enligt hovrättens mening knappast ske genom rättspraxis utan en sådan torde kräva ändrad lagstiftning. Sammantaget leder det sagda till att hovrätten gör bedömningen att det inte finns tillräckliga skäl för att öppna möjligheten att tillerkänna ett ombud s.k. direktkravs rätt avseende huvudmannens fordran på motparten för rättegångskostnader.

När det sedan gäller frågan om överlåtelse av den aktuella fordringen från A.K. till T.B. konstaterar hovrätten inledningsvis att T.B. ansökt om verkställighet för A.K:s räkning och angett sig själv som ombud. Han har inte ens i sitt överklagande till tingsrätten gjort gällande att fordringen skulle vara överlåten på honom. Redan dessa uppgifter ger anledning att ifrågasätta huruvida det har skett någon formlig överlåtelse från A.K. till T.B. Visserligen synes T.B. senare ha gjort gällande att det skett någon form av överlåtelse av fordringen redan genom pantförskrivningen av A.K:s dåvarande sambos fastighet, och han har i detta sammanhang uppgett att han berättat för C.S. om den påstådda överlåtelser. Han har i hovrätten även åberopat ett vittnesintyg till styrkande av detta. T.B. synes dock också argumentera i motsatt riktning när han verkar göra gällande att de influtna medlen har utgjort redovisningsmedel och att han har rätt att kvitta sitt arvode mot det indrivna fordringsbeloppet. Mot bakgrund av vad som sagts ovan avseende innehållet i verkställighetsansökningen och T.B:s inlagor till domstolarna finner hovrätten att T.B. inte har visat att en överlåtelse har skett före tidpunkten för utmätning. I vart fall har T.B. inte visat att C.S. haft behörighet att motta en sakrättsligt giltig denuntiation för Z.C:s och C.K:s räkning.

Slutligen konstaterar hovrätten att de av Kronofogdemyndigheten utmäta medlen inte utgjort redovisningsmedel hos T.B. och att den av T.B. påstådda rätten till kvittning i förevarande situation inte förelegat.

Av det ovan anförda följer att T.B:s överklagande ska avslås.

Beslut

Hovrätten avslår överklagandet.

Högsta domstolen

T.B. överklagade med samma yrkande som i hovrätten.

Skatteverket motsatte sig att hovrättens beslut ändrades. De två enskilda borgenärerna förklarade sig överlämna frågan till domstolens bedömning.

HD avgjorde målet efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Daniel Holmberg, föreslog i betänkande följande beslut:

Den 5 juni 2008 meddelade Helsingborgs tingsrätt en dom varigenom en tvistemålstalan förd av Z.C. och C.K. mot A.K. ogillades och han tillerkändes ersättning för rättegångskostnader, som till övervägande del avsåg ombudsarvode. I målet företrädde han av advokaten T.B. Sedan domen vunnit laga kraft inkom den 7 juli 2008 en ansökan till Kronofogdemyndigheten om verkställighet av domen. I verkställighetsansökan var A.K. upptagen som sökande och T.B. som ombud. Betalning anvisades till T.B:s klientmedelskonto. Z.C. och C.K. inbetalade den 4 augusti 2008 hela det fordrade beloppet till Kronofogdemyndigheten utan föregående utmätningståtgärd. Den 17 november

2008 utmätte Kronofogdemyndigheten A.K:s fordran på myndigheten avseende det inbetalade beloppet för hans skulder i allmänna och enskilda mål.

Utmättningsbeslutet överklagades av A.K. och T.B. till tingsrätten, som lämnade överklagandet utan bifall. T.B. överklagade beslutet till hovrätten som beslutade att inte meddela prövningstillstånd. Sedan han överklagat hovrättens beslut till HD, meddelades tillstånd till målets prövning i hovrätten, NJA 2009 N 65. Hovrätten har genom det nu överklagade beslutet avslagit T.B:s överklagande av utmättningsbeslutet. HD har meddelat prövningstillstånd.

T.B. har i HD vidhållit sina i målet framförda invändningar mot utmätningen. Sammanfattningsvis har han således gjort gällande att han gjort ett sakrättsligt skyddat förvärv av fordran mot Z.C. och C.K. eller att de utmätta medlen ska anses tillkomma honom på grund av s.k. direktkravs rätt, eller i vart fall att indrivningen skett inom ramen för hans syssломannauppdrag varvid han ägt kvittningsrätt för det fall han haft att redovisa medlen till A.K.

Till styrkande av behörigheten för Z.C:s och C.K:s ombud, advokaten C.S., att emotta denuntiation har dennes rättegångsfullmakt åberopats.

Såvitt avser påståendet om ett sakrättsligt skyddat förvärv av fordran är avsikten bakom kravet på underrättelse - denuntiation - för att uppnå sakrättsligt skydd enligt 31 § lagen (1936:81) om skuldebrev att ge rättshandlingen - överlåtelsen - en yttre manifestation till undvikande av efterhandskonstruktioner, se t.ex. NJA 1995 s. 367. Omständigheterna i målet ger i och för sig stöd för att betalning avsetts ske genom det av T.B. disponerade kontot. Mot bakgrund av att utmätning söktes i A.K:s namn och att invändningen framförts först under handläggningen i tingsrätten, framstår emellertid påståendet om en föregående överlåtelse som alltför oklart för att på denna grund tillerkänna T.B. rätt till de utmätta medlen.

T.B. har vidare gjort gällande att han äger bättre rätt till de utmätta medlen på grund av s.k. direktkravs rätt, dvs. att det mellan hans krav på ersättning från A.K. för uppdraget som ombud i målet mot Z.C. och C.K. och dennes krav på ersättning för rättegångskostnader skulle råda ett så nära samband att T.B. framför övriga borgenärer ska anses ha rätt till A.K:s fordran och vad som influtit på denna.

Huvudregeln i svensk rätt är att den som har en rätt till ersättning från en medkontrahent, som i sin tur har en täckningsfordran eller regressrätt mot en annan part, inte direkt kan vända sig emot den bakomliggande gäldenären, se t.ex. NJA 2007 s. 758. Inte heller uppstår något särskilt sakrättsligt skydd om den mellanliggande avtalsparten hamnar på obestånd. HD har i NJA 1996 s. 400 och NJA 2000 s. 48 tillerkänt rättsskyddsombud rätten att direkt vända sig mot sina klienters försäkringsbolag. Direktkravs rätten har i dessa fall dock närmast haft avtalsrättsliga grunder. Även om det regelmässigt torde förhålla sig så att den ersättning för rättegångskostnader som en part som företräds av ombud tillerkänns helt eller till övervägande del avser partens kostnader för ombudet, kan detta inte anses utgöra tillräckliga skäl för att med frångående av allmänna principer inom förmögenhetsrättens område tillerkänna ombudet något särskilt skyddat anspråk mot tappande part i målet. Någon grund för att nu tillerkänna T.B. bättre rätt till de utmätta medlen på grund av en direktkravs rätt föreligger därmed inte.

Vad slutligen avser T.B:s invändning att indrivningen av fordran avsetts ske inom ramen för hans syssломannauppdrag, kan verkställandet av detta uppdrag inte vinna försteg framför övriga borgenärers rätt. Således kan hans talan inte heller på denna grund vinna bifall.

HD (justitieråden Marianne Lundius, Lena Moore, Agneta Bäcklund, Ingemar Persson och Svante O. Johansson, referent) meddelade den 8 november 2012 följande slutliga beslut:

Skäl

Bakgrund

1. Z.C. och C.K. förde talan mot A.K. vid Helsingborgs tingsrätt. T.B. biträdde A.K. i tvisten. Tingsrätten ogillade i dom den 5 juni 2008 den förda talan och tillerkände A.K. ersättning för rättegångskostnad som motsvarade T.B:s krav på ersättning från A.K. T.B. ansökte som ombud för A.K. om verkställighet av domen hos Kronofogdemyndigheten. A.K:s motparter betalade kravet till Kronofogdemyndigheten varefter det inestående beloppet utmättes för A.K:s skulder.

2. T.B. överklagade utmätningen och gjorde gällande rätt till de ifrågavarande medlen framför utmätningens borgenärerna. Tingsrätten fann att det inte var visat att T.B. hade gjort ett sakrättsligt skyddat förvärv av den utdömda fordringen på rättegångskostnad och att medlen inte var redovisningsmedel hos honom. T.B. klagade till hovrätten som i det överklagade avgörandet har fastställt tingsrättens beslut (jfr NJA 2009 N 65).

3. T.B. har i HD sammanfattningsvis till stöd för sitt krav gjort gällande att han gjort ett sakrättsligt skyddat förvärv av A.K:s fordran mot motparterna, att han på grund av s.k. direktkravs rätt har rätt till medlen och att indrivningen i vart fall skett inom ramen för hans sysslomannauppdrag varvid han ägt kvittningsrätt för det fall han haft att redovisa medlen till A.K.

Sakrättsligt verksamt förvärv av fordran

4. T.B. har gjort gällande att han med sakrättslig giltighet har förvärvat sin klients, A.K:s, fordran mot dennes motparter.

5. När T.B. ansökte om verkställighet gjorde han detta för sin klients räkning varvid han angav sig själv som ombud. Han vidhöll att han ansökte som ombud för sin klient i överklagandet till tingsrätten. T.B. har senare i ärendet förklarat att han ansökte om verkställighet enligt domens partsställning för att det var enklast och mest praktiskt.

6. T.B. hävdade under handläggningen av ärendet i tingsrätten att han har förvärvat den aktuella fordran från sin klient. Förvärvet skulle ha skett den 6 juni 2007 i samband med att klientens sambo pantförskrev av henne ägda fastigheter som säkerhet för uppkommande arvodesfordringar på grund av tvisten. Till stöd för att förvärv av fordringen skett på detta sätt har T.B. åberopat en skrivelse från A.K. vari denne intygar att överlåtelsen skedde i samband med hans sambos pantförskrivning. Vidare har han åberopat intyg från motpartens ombud advokat C.S. Av detta intyg framgår att T.B. otvetydigt för C.S. förklarat att fordran på rättegångskostnad hade överlåtits samt att detta bekräftas av hans anteckningar. Utredningen i målet ger vid handen att T.B. har förvärvat fordran på sätt som påstås.

7. För att T.B. under sådana förhållanden ska ha rätt till de utmäta medlen krävs dessutom att han i analogi med 31 § första stycket skuldebrevslagen har underrättat gäldenären, dvs. motparterna, om överlåtelsen (se NJA 2005 s. 871). Frågan är om underrättelsen till C.S. ger sakrättsligt skydd för T.B.

8. Enligt 31 § första stycket skuldebrevslagen ska underrättelse om överlåtelse ske till gäldenären. För sakrättsligt skydd är det tillräckligt att en fullmäktig tar emot underrättelsen under förutsättning att fullmakten omfattar mottagande av denuntiatio (se Bo Helander, Kreditsäkerhet i lös egendom, 1984, s. 521).

9. Det uppdrag som C.S. hade för motparterna framgår, förutom av 12 kap. 14 § RB, av den i tvistemålet ingivna rättegångsfullmakten. Av fullmakten framgår att C.S. har rätt att vidta olika uppräknade åtgärder såsom att anhängiggöra och utföra talan inför domstol, övriga myndigheter och inrättningar samt

skiljemän, att mottaga delgivningar, dock inte stämning, att företräda i konkurs, att mottaga och kvittera medel, värdehandlingar och annan egendom, att föra förhandlingar, träffa avtal och utöva rösträtt samt att i alla övriga avseenden företräda sina klienters intressen mot A.K. rörande "skadestånd å pool". Huruvida detta bör anses omfatta mottagande av en underrättelse om överlåtelse av en fordran på rättegångskostnad som uppkommit med anledning av den aktuella tvisten får fastställas genom tolkning av fullmakten.

10. Omfattningen av en fullmakt bör tolkas utifrån uppdragets karaktär. I litteraturen hävdas att en fullmakt ska tolkas restriktivt och att det som inte uttryckligen framgår av fullmakten i regel inte heller ger upphov till någon kompetens. (Jfr bl.a. Kurt Grönfors och Rolf Dotevall, *Avtalslagen*, 4 uppl. 2010, s. 115 f. och 187 f., Axel Adlercreutz och Lars Gorton, *Avtalsrätt I*, 13 uppl. 2011, s. 179 ff. samt, särskilt när det gäller rättegångsfullmakter, Mads Bryde Andersen, *Advokatretten*, 2005, s. 546 ff.)

11. Av fullmakten framgår inte uttryckligen av ordalydelsen att den omfattar behörighet att ta emot en denuntiation. Att ta emot en underrättelse om att den aktuella fordran har överlåtit kan inte anses ligga i C.S:s klienters intresse. Den aktuella fullmakten kan därför inte anses omfatta sådan behörighet. Inte heller vad T.B. anfört i övrigt om att C.S. genom sin assistent instruerade sina klienter om var betalning lämpligen kunde ske medför att denuntiation ska anses ha skett. T.B:s talan ska således inte bifallas på den grunden att ett sakrättsligt verksamt förvärv har skett.

Rätt till medlen på grund av direktkravs rätt

12. T.B. har även gjort gällande att han på grund av direktkravs rätt har rätt till medlen.

13. Den allmänna regeln i svensk rätt är att ett avtal är bindande enbart för parterna i avtalet (se t.ex. NJA 1997 s. 44 och NJA 2001 s. 711). Avtalet har alltså en subjektiv begränsning och en part kan inte kräva ersättning av sin medkontrahents medkontrahent därför att denne njutit förmåner eller ålagts plikter i förhållande till medkontrahenten. De motiv som uppställs för denna regel är i dag främst att den bidrar till att upprätthålla klarhet i rättsförhållanden genom att part håller sig till sin medkontrahent (se bl.a. Jan Hellner m.fl., *Speciell avtalsrätt II - Kontraktsrätt*, 2 häftet, 5 uppl. 2011, s. 131 och Svante O. Johansson i *Festskrift till Torgny Håstad*, 2010, s. 284 ff.). Från den regeln har gjorts vissa undantag på så sätt att tredje man har tillerkänts en självständig rätt i ett rättsförhållande mellan två andra parter. Som exempel kan nämnas att man inom transporträtten i stor omfattning tillåtit skadelidande att rikta krav mot både transportören och undertransportören (se t.ex. 13 kap. 35-37 §§ sjölagen, 1994:1009). Vidare har man inom konsumentskyddande lagstiftning infört möjlighet att framställa krav mot medkontrahentens medkontrahent (se t.ex. 46 § konsumentköplagen, 1990:932, och 29 § konsumentkreditlagen, 2010:1846, jfr även 33 § konsumenttjänstlagen, 1985:716). Slutligen kan nämnas möjligheten att framställa krav direkt mot försäkringsbolag vid ansvarsförsäkring, som numera kommit till klart uttryck i 9 kap. 7 § försäkringsavtalslagen (2005:104).

14. I rättspraxis har också förekommit vissa fall som innebär att borgenären med framgång kan rikta talan mot gäldenärens gäldenär. Så har skett bl.a. beträffande rättsskyddsförsäkringar. HD konstaterade i rättsfallet NJA 1996 s. 400 att det utgjorde fast praxis att försäkringsbolag betalade ut ersättning till det juridiska ombudet när försäkringstagaren inte betalade ersättning till ombudet. Denna sedvänja ansågs innebära att den som bistått en part i ett rättsskyddsärende hade en självständig rätt mot försäkringsbolaget. Detta bekräftades i rättsfallet NJA 2000 s. 48, där avtalet ansågs vara till förmån för såväl försäkringstagaren som ombudet.

15. Frågan om enligt vilka principer och i vilken utsträckning direktkrav ska tillåtas i skilda situationer har diskuterats i litteraturen (se bl.a. Stefan Lindskog

i JFT, 1985 s. 229 ff., Laila Zackariasson, Direktkrav, 1999, Vibe Ulfbeck, Kontraktets relativitet, 2000, och Amund Bjøranger Tørum, Direktkrav, 2007, samt Svante O. Johansson, a.a. s. 283 ff.). De argument som har framförts för att tillåta direktkrav är i huvudsak att det minskar transaktionskostnaderna i förhållande till successiva krav och att tredje man inte ska bli utan ersättning enbart för att den direkte medkontrahenten blivit oåtkomlig.

16. En följd av att en borgenär ges rätt att vända sig direkt till sin medkontrahents medkontrahent (gäldenärens gäldenär) är att borgenären vid medkontrahentens konkurs eller vid utmätning hos denne kan göra gällande medkontrahentens fordran mot dennes medkontrahent som sin egen, med företräde framför övriga borgenärer (separationsrätt). Att på detta sätt urholka principen om borgenärens lika rätt i exekutionsförfaranden bör genomföras med stor försiktighet. Detta gäller särskilt i fall som det förevarande där borgenärens (ombudets) krav mot gäldenären (klienten) är kontraktuellt grundat och borgenären alltså som villkor för krediten kunnat avtalsmässigt kräva en självständig rätt mot gäldenärens gäldenär (klientens motpart), men underlåtit att göra detta (jfr NJA II 1914 s. 279 f. och prop. 2008/09:88 s. 130).

17. Utgångspunkten i förevarande fall är att vinnande part i tvistemål enligt 18 kap. RB kan tillerkännas ersättning för rättegångskostnad från motparten. Enligt dessa regler erhåller vinnande parts juridiska ombud ingen självständig rätt till sådan ersättning i förhållande till motparten. I detta sammanhang kan nämnas att fransk rätt, där direktkravs rätt är mer vanligt förekommande, endast ger ombud direktkravs rätt i det fall dennes uppdrag är av tvingande natur (article 699 Code de procédure civile).

18. Ett normalt förfarande för juridiska biträden med rättegångsfullmakt är att styra belopp som tas emot för klientens räkning till ett klientmedelskonto för att där hållas avskilda. Enligt 12 kap. 14 § första stycket 7 RB medför en rättegångsfullmakt behörighet för ombudet att uppbära parten tillerkänd ersättning för rättegångskostnad. Motivet för bestämmelsen är att ombudet i allmänhet har en motsvarande fordran på parten. När ombudet tar emot betalning uppstår en redovisningsskuld till klienten med rätt till kvittning för ombudet (se Stefan Lindskog, Kvittning, 2 uppl. 1993, s. 358 ff.). Regleringen innebär att en motpart som enligt en dom förpliktats betala ersättning för rättegångskostnad kan betala skulden till ombudet med befriande verkan och omvänt att ombudet direkt kan kräva motparten på beloppet. Genom att bestämmelsen är utformad som en behörighetsregel för ombudet hindrar den inte att motparten betalar direkt till klienten. Bestämmelsen hindrar inte heller att fordringen, eller vad som vid indrivning influerats på denna, utmäts för klientens skulder. Har motparten däremot betalat till ombudet är beloppet fredat från andra borgenärens anspråk i den utsträckning ombudet har en kvittningsskuld mot klienten. Det är som framgår fråga om en annan situation än den som föreligger vid rättsskydds försäkring och inget avtalsförhållande kan sägas uppstå mellan betalaren och ombudet.

19. Ett förfarande som ett ombud har att tillgå för att sakrättsligt skydda sin fordran mot klienten är förvärv av eller panträtt i klientens fordran mot motparten (se p. 16). Sådant förvärv har också gjorts gällande i detta fall, vilket behandlas ovan (se p. 4-11). Genom denuntiation om att förvärv eller pantsättning skett uppnås i förhållande till klientens borgenärer ett liknande resultat avtalsvägen som om direktkravs rätt tillåts (NJA 2005 s. 871).

20. Mot den anförda bakgrunden finns det inte skäl att genom direktkravs rätt ge ett rättegångsombud skydd mot sin klients borgenärer.

21. T.B:s talan ska således inte bifallas på den grunden.

Redovisningsfordran

22. T.B. har slutligen anförts att indrivning skett inom ramen för hans

syslomanuppdrag varvid han ägt kvittningsrätt för det fall han haft att redovisa medlen till A.K.

23. Eftersom motparterna redan hade betalat ersättningen för rättegångskostnad till Kronofogdemyndigheten när utmätningen skedde kan T.B. inte göra anspråk på det utmätta beloppet framför andra borgenärer genom kvittning inom ramen för hans syslomanuppdrag (se p. 18 ovan).

Slutsats

24. Överklagandet ska således lämnas utan bifall och hovrättens beslut fastställas.

HD:s avgörande

HD avslår överklagandet.

HD:s beslut meddelat: den 8 november 2012.

Mål nr: Ö 2697-10.

Lagrum: 12 kap. 14 § RB och 31 § första stycket lagen (1936:81) om skuldebrev.

Rättsfall: NJA 1996 s. 400, NJA 1997 s. 44, NJA 2000 s. 48, NJA 2001 s. 711 och NJA 2005 s. 871.

Sökord: Utmätning; Rättegångsfullmakt; Direktkravsrätt; Denuntiation
